ग्रामगीतेतील युवकविचार : संदर्भ दृष्टी परिवर्तनाचा

ए. ए. नांदगांवकर
मराठी विभाग
स्वा.से.श्री.क. रा.इन्नाणी महाविद्यालय, कारंजा (लाड) जि. वाशिम
email- profanup१@rediffmail.com

सारांश

राष्ट्रसंत महिलांचाही विचार करतात- महिलांची सद्यस्थिती व त्याचा विकास होण्याकरीता करावाचा उपाय, यावर त्यानी काटेकोरपणे विचार केलेला आहे.देवांनी संतांनी स्त्री महिमा गाईली आहे.पण स्त्रीकडे आज सर्व अज्ञानी लोक हिनतेच दृष्टीने बघतात. आणि म्हणूनच त्यांचा दृष्टीकोण बदलण्याचा प्रयत्न राष्ट्रसंत करतात. आजची स्त्री बलशाली असेल तर राष्ट्रही बलवंत झालशिवाय राहणार नाही. अश्या सर्वांगीन विचाराचा हा आमोल ग्रंथ राष्ट्रास विकासाकडे यणारा ठरणार यात शंका नाही.हाच विचार आज आपणास समस्त अभ्यासक मांडतांना दिसतात.या प्रकारे राष्ट्रसंतांनी आपल्या ग्रामगीतेव्दारे समाजाच अत्यंत महत्वाच मुद्यास हात घालून विकासाचे एकक्षेत्र स्पष्ट केले आहे असे आज मला वाटते.

मुख्य शब्द :*राष्ट्रसंत,दृष्टिपरिवर्तन,ग्रामगीता,दृष्टिपरिवर्तन,ग्रामनाथ.*

प्रस्तावना

संत वाङ्मयाचा विचार हा मराठी वाङ्मयाचा आत्मा आहे असे म्हणावास हरकत नाही.बसवेश्वरापासून ते चक्रधरार्पंत सर्वच प्रकारचे संता भूमीस लाभले आहेत. आधूनीक कालावधीचा विचार करता जे संत लाभले आहेत त्या पैकी एक संत म्हणजे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज होय राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी 'ग्रामगीता' या अलौकिक ग्रंथासमवेत अनेक भजने, अनेक काव्यप्रकारची रचना केली. आपल छोट्या डफलीच तालावर संपूर्ण विश्व डोलावले. आणि असे करित असतांना कधीही, मनात धर्म , जात पंथ घेवू दिले नाही हा मोठा चमत्कारच म्हणावा लागेल.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांनी जे विविध विचार मांडले आहेत, ते प्रामुख्याने ग्रामगीतेत आले आहेत.एकंदर एक्केचाळीस विभागात ते आपले म्हणने सविस्तर रितीने मांडतांना आपलला दिसून ताात.आजर्पंत प्रत्येकाने आपली ग्रंथ रचना आपल जवळच नातेवाईकास अर्पन केली आहे.पण या ही बाबतीत राष्ट्रसंत निराळेच ठरले आहेत.त्यांनी आपली ग्रामगीता 'ग्रामनाथास' अर्पण केली आहे.

या समस्त अध्ययापैकी आधूनिक समाजास मोलाचा सल्ला देणारा एक विभाग आहे 'दृष्टिपरिवर्तन पंचक', यामधे राष्ट्रसंतानी युवकाचा विचार करतांना त्याचा वर्तनुकीचा अंत्यत गांभिर्याने विचार केलेला आहे.यामुळेच त्यांनी समाजनिरीक्षणाची क्षमता आपल सहज लक्षात येवू शकते.

आजचा युवक विचित्र वागत आहे. कारण तो सर्वच ताल सोडलचे आपणास पदोपदी जानवते.युवकांनी कसे चालावे, वागावे, बसावे, उठावे याचा सल्ला द्यावा लागतो, हे म्हणाला थोडे विचित्र वाटते.परंतु आज हे सत्य आहे.

ईश्वरास मान्य जे सत्कार्य ।
जे सांगोनि गेले संतवर्य।
ते आचरणे यातची सौंदर्य।
खऱ्या जीवनाचे'।।

पण आजचा युवक दुदैवाने व्यसनाधीन झााला. बीडी, तंबाखु, खर्रा, पान, यांच्या आहारी जावून तो स्वत:च छातीचा खोका करूण घेतला आहे. अगदी छातीचाच नव्हे तर देहाचा नाश करूण घेण्यात ते स्वत:ची इतिकर्तव्यता समजत आहेत. याचा परिणाम त्यांचे समवेत समाजावर होत आहे.

या करिता राष्ट्रसंत सांगतात की, युवकांनी खुल्या हवेत फिरावे, व्यायाम करावा, देहयष्टी काटक व्हावी याकरीता त्यांनी गावात आखाडे उघडण्यास प्रोत्साहन दिले.दुध प्यावे, दुध दुभत्यात वाढ व्हावी याचा प्रयत्न करण्याचा सल्ला ते युवकांना देतात.जे फक्त पैशालाच महत्व देतात त्यांनाही ही ते सांगतात, की पैशाने सर्वकाही मिळ्ते हा समज असुन हा समज दूर झााला पाहीजे.युवकांनी श्रीकृष्ण, शंकराचा आदर्श डोळ्यापूढे ठेवून कसलेही काम करतांना लाजता कामा नये. जर असे झाले तर युवकांना सर्वत्र मान मिळेल. पैशाला सर्वत्र पूज्य माननारे दु:खी होतील व त्यांचा विकास थांबेल हे विसरता कामा नये. अगदी

संत तुकाराम व रामदासही हाच सल्ला त्यांचे लिखानाचे माध्यमातून युवकांना देतांना आपणास दिसून येतील. कारण युवकांचा विचार आपल लिखानात प्रत्येक संताने प्रामुख्याने केलेला आहे. आज श्रीमंत गरीबांवर अन्याय करीत असतांना आपल्याला दिसतात.याचाही समाचार राष्ट्रसंत आपल लिखानामध्ये घेतांना आपणास दिसून येतात.गरीबाने आपले कपडे साधे ठेवावे.पण विचार उच्च असावे.अगदी साधी राहणी, उच्च विचारसरणी या उक्तीप्रमाणे प्रत्येक व्यक्तीने आपले विचार कधीही चांगले ठेवले पाहीजे. आजच्या काळात पैशामुळे भाऊ भावास ओळ्खेनासा झाला आहे. आज पगारदार माणूस पैसा हाती येताच प्रथम शानशौक पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करतो. परिणामी तो घरादारास विसरत जातो.घरच्या गरजा पूर्ण करण्याऐवजी तो संपूर्ण पैसाच व्यवसायात घालवून टाकतो.त्याचेजवळ थोडाही पैसा अडीअडचणीसाठी शिल्लक राहत नाही.परिणामी मग कर्जाचा बोजा वाढु लागतो.

मुलाचा जन्म झाल्यापासून ते मृत्युपर्यंत प्रत्येक क्षण मोठ्या थाटामाटात साजरा करणचा आपण जो प्रयत्न करतो, त्याचा परिणाम असा होतो की पुढे या खर्चापायी आपले आयुष्यनरकासमान करून घेवून तो मग स्वत:च जीवानाचा शेवट करण्याचा प्रयत्न करतो. आजच्या वाढत आत्महत्या त्याचेच प्रतिक नाही का ?या दृष्टीने पैसा जाण्याचे जे मार्ग राष्ट्रसंत सांगतात ते सर्व मार्ग कालातीत आहेत.उदा.बारसे, लग, वाढदिवस, मृत्यु, तेरवी, इत्यादी.तसेच जो व्यक्ती श्रीमंती दाखवतो, तो पर्यंत त्याचे अवतीभोवती त्याचे मित्र जमा झालेले असतात.पण 'जोवरी शिते, तोवरी भुते' आणि मग शिते संपताच ते पळून गेले असतात. आणि म्हणूनच अशा विनाकारणच कामी पैसे गमाविण्याचा राष्ट्रसंत विरोध करतात. अश्याबद्दल राष्ट्रसंत सांगतात-

हा झाला वानरासमान।
लोक न पाहती याचे वदन।।
आप्त हासती दुरुन-दुरुन।
करणी याची पाहोनि ।। ६९। अ. १६

अर्पण पत्रिका

पुढे यांची पुरती दुरावस्था झालेली आपणास दिसून येते.कारण आपण जर या लोकांच्या नादी लागलो तर यात आपलेच अहीत आहे, हे मात्र सामान्यजनांच्या आजही समजुतीत नाही. आजच्या युगात जवळचा पैसा निघून जाण्यास नाना वाटा निर्माण झालेल आहेत. या वाटांचा विचार आपणास करणे भाग आहे. अन्यथा जीवनात दु:खाशिवाय काही एक उरणार ज्नाही हे आपण निश्चित समजले पाहीजे. आणि असे करतांना जो व्यक्ती आपले व समाजाचे हित डोळ्यासमोर ठेवील. तो जीवनात यशस्वी झाल्याशिवाय राहणार नाही हे पण आपण कायमच लक्षात ठेवावे असा सल्लाही राष्ट्रसंत आज आपणास देतात.राष्ट्रसंत या करीता प्रत्येकास बचतीचा सल्ला देतात.

आपण कमवावे. आपण ,खावे।
परिउरेल ते गाव-कार्यी लावावे।।
कमीतकमी खर्चीत जावे।
नेटकेपणे ।। १०२। अ.१६

आपण कमावल्यावर गावात, समाजात योग्य कामाकरीता ते धन आपल्याहातून खर्च झाल्यास आपणासमवेत गावकऱ्यांनाही त्याचा आनंद मिळाल्याशिवाय राहणार नाही हे आपण निश्चित समजावे.गावात नांदावा निर्मान करणे व गावाचा सत्यानाश करणे, या दोन्ही गोष्टी आपल्या हातात आहेत.पण यापैकी आपण कोणती गोष्ट आपण स्विकारावी व कोणती गोष्ट स्विकारु नये ते सर्वस्वी आपल्या हातात असते.व यापैकी आपण नेहमी गाव-विकास जनविकास स्विकारला पाहिजे असे राष्ट्रसंत आपणास सांगतात. आणि म्हणूनच ते म्हणतात-

'काटकसरीचे करिता वर्तन ।
अपार वाचेल गावी धन।
त्याने गाव होईल नंदनवन।
सर्वतोपरी ।। ११४ । अ. १६'

युवा स्थिती

राष्ट्रसंत आपल्या ग्रामगीतेव्दारे विविध प्रश्न व त्याची उत्तरे आपणासमोर मांडतांना आपल्याला दिसून येतात.

आज समाजाची स्थिती जर आपण बघीतली तर आपणास असे लक्षात येईल की, प्रत्येक व्यक्ती आज एकमेकांचा शत्रु झाला आहे. परिणामी समाजातील प्रेम संपूष्टात आले आहे.पण यामुळे समाजाचा विकास होईल का?हा विचार मात्र कोणीही करणार ाही. परिणामी आपण जर हा विचार ा करता जीवा जगत असू तर आपले वागण्यात व प्राण्यांच्या वागण्यात फरक तो का असणार आहे ?

ग्रामगीता हा ग्रंथ आधूनिक युवकांना, ग्रामीण भागात, नागरी भागात रहाणार प्रत्येकास आदर्शभूत असा ग्रंथ आहे.यामुळे विचार, आचार शुध्द इ

ाल्याशिवाय रहाणार नाही हे आपण निश्चितपणे समजुन घेतले पाहिजे.

दृष्टी परिवर्तन

आज गरीब व्यक्ती श्रीमंताप्रमाणे रहाण्याचा प्रयत्न करतो, आधूनिक कपडे घालतो. परिणामी त्याचा खर्च वाढत जातो. हा खर्च कमी कसा होईल याकडे मात्र त्याचा कल नाही ही दु:खद गोष्ट आहे. आणि म्हणून आज समाजातील धनिक, राजकारणी लोकांनी ग्रामाचा व पर्यायाने गरीबांचा विकास कसा होईल याकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे.

आज जीवनात सहकाराचे अनन्य महत्व आहे. सहकाराशिवाय जीवानचा उद्धार होणार नाही हे आपण लक्षात घेतले पाहीजे.आज सहकाराशिवाय राष्ट्रनिर्मिती अश्या आहे हे आपण जर लक्षात ठेवले तर आपण आपले जीवन सहज-सुंदर बनवू शकतो.

सर्वांचे हात सर्वांसिलागे।
सर्वास जगविनी गुंतले धागे।।
हे समजोनी जो गावी वागे।
तोचि खरा बुध्दिमान ।।

वरील गोष्टीचा विचार आज प्रत्येकाने करणे भाग आहे.या विचाराणे समाजविकास झाल्याशिवाय राहणार नाही.गरीब व्यक्तीस काम कसे मिळणार याचा विचार प्रत्येकाने जर केला तर तो समाजासमवेत राष्ट्राचा विकास सहजपणे साधणार हे निश्चितपणे आपण समजले पाहिजे.

सद्यस्थिती

राष्ट्रसंतांनी आपल्या ग्रामगीतेत प्रत्येकाकडे, समाजघटकाकडे बारकाईने लक्ष दिले आहे.सानेगुरूजींच्या नावाचा एक अध्याय ग्रामगीतेत आहे व जो शिक्षकांकरीता आहे हे सुध्दा अनेक शिक्षकांना माहिती नसेल.

विनोबाभावेंनी म्हटल्याप्रमाणे आजचा विद्यार्थी माणूस होईर्पत शिकतो.व मग एकदम हनुमान उडी मारतो.याचा परिणाम म्हणजे त्या हनुमानउडीत त्याचा पाय मोडण्याचाच संभव अधिक असतो.म्हणून प्रत्येकाजवळ एक गुण तरी अवश्यकेव असावा असा सल्ला ते देतात. अगदी मुलींनाही ते स्वंयपाक शिकणचा सल्ला देतांना दिसतात.शिक्षण जर असेल तर जीवनाचे कोणतेही कार्य कोठेही व कोणतही क्षणी अडणार नाही याची जाण राष्ट्रसंतांना होती हे आपण लक्षात घ्यावे. ते सांगतात

असोत गरीब किंवा धनिक ।
मुलास विद्या शिकवाव अनेक।।
गावाने संपत्ती पुरवावी अधिक।
याच मार्गी ।।

निष्कर्ष

१) युवकांचा दृष्टीकोन बदलला आहे
२) युवकांना आज मार्गदर्शनाची गरज आहे
३) ही स्थिती प्रत्येकच काळात समानतेने उद्भवते
४) ग्रामगीता मार्गदर्शक तत्व देत आहे
५) राष्ट्रसंताचे विचार कालातीत आहेत

संदर्भ

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज (२००३) ग्रामगीता म.रा.पाठयपूस्तक निर्मिती मंडळ पूणे.

सावरकर, सुदाम (२०१०) जीवनयोगी मराठी जनसाहीत्य परिषद अमरावती.

सावरकर, सुभाष (२०००) राष्ट्रसंत आणि ग्रामगीता मराठी जनसाहीत्य परिषद अमरावती.

पिंजरकर, कल्पना (२००५) राष्ट्रसंतांची जनचेतना अक्षरवैदर्भी अमरावती.

सावरकर, सुभाष (२००५) ग्रामगीता रहस्यस्पंद२ मराठी जनसाहीत्य परिषद अमरावती.

मेंढे निळकंठ गोपाळ (२००७) स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर राष्ट्रसंतांचे राष्ट्र कार्य राष्ट्रसंत तुकडोजी : जीवन व कार्य संपादक सावरकर सुभाष.